

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

**Циклова комісія соціально-гуманітарних дисциплін
та фізичної підготовки**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

**з навчальної дисципліни «Історія України та української культури»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти
Аеронавігація**

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 26.09.2022 р. № 9

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 19.09.2022р. № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 23.09.2022 р. № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії соціально-гуманітарних
дисциплін та фізичної підготовки, протокол від 14.09.2022 № 4

Розробники: викладач циклової комісії соціально-гуманітарних
дисциплін та фізичної підготовки Кременчуцького льотного коледжу
ХНУВС Попова Н.В.

Рецензенти:

1. Викладач Кременчуцького національного університету ім.М.Остроградського, к.пед.наук, доц., доцент кафедри психології, педагогіки та філософії Сошенко С.М.
2. Викладач циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін та фізичної підготовки Кременчуцького льотного коледжу ХНУВС, к.пед.н, викладач вищої категорії Кірюхіна М.В.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські	Практичні заняття	Лабораторні і заняття	Самостійна робота	Вид контролю
Семестр №1							
Тема № 1. Княжий період українського етнодержавного будівництва (IX– XIVст.).	12	2		2		8	
Тема № 2. Україна за часів польсько-литовської доби, становлення і розвиток українського козацтва, Запорізька Січ	14	4		2		8	
Тема № 3. Козацько-гетьманська держава та її занепад (1648 р. – кінець XVIII ст.)	12	2		2		8	
Тема № 4. Українська національно-демократична революція 1917-1920 рр.	14	2		2		10	
Тема № 5. Україна напередодні та в Другій світовій війні.	11	2		1		8	
Тема № 6. Повоєнна Україна. Україна в 1945-1985 роки	13	4		1		8	
Тема № 7. Відновлення української державності (1986-1991 РР.). Розбудова сучасної України (1991-2021)	14	4				10	
Всього годин д за семестром №1:	90	20		10		60	екзамен

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1: Княжий період українського етнодержавного будівництва (IX– XIVст.).

Практичне заняття № 1: Українські землі у княжу добу.

Навчальна мета заняття: розглянути питання стосовно стану українських земель у княжу добу.

Кількість годин: 2 год.

Навчальні питання:

1. Становлення східнослов'янської державності з центром у Києві.
2. Піднесення і розквіт Київської Русі.
3. Період роздроблення. Утворення Галицько-Волинського князівства і його роль у збереженні традицій східнослов'янської державності.
4. Золотоординське іго та його вплив на розвиток українських земель.

Методичні вказівки:

Починаючи розгляд 1-го питання, передусім слід звернути увагу на теорії походження слов'ян – міграційну та автохтонну. В чому їх сутність? Визначте коли стався поділ слов'ян на три гілки (південних, західних, східних). Які племена вам відомі, що належать до східних слов'ян? Охарактеризуйте їх заняття, особливості суспільного ладу, духовний світ. Пригадайте, які протодержавні утворення існували у східних слов'ян, визначте їх місцезонашування.

На межі VIII-IX ст. спостерігається прискорення політичної, економічної та етнокультурної консолідації східнослов'янських племен. Вкажіть чинники, що на вашу думку, мали вирішальний вплив на появу єдиного державного утворення у східних слов'ян. Особливо в цьому контексті слід наголосити на значенні процесу розпаду родової общини та формуванні феодальних відносин у східнослов'янському середовищі. Зверніть увагу на існування декількох теорій виникнення держави у східних слов'ян (норманської, антинорманської, хазарської тощо). За яких умов вони виникли та в чому їх сутність? Якої точки зору на виникнення держави у слов'ян дотримується більшість

сучасних дослідників?

Розгляньте історію трипільської культури. Виберіть найцікавіші історичні факти.

Фактична історія Київської Русі починається з часу походу новгородського князя Олега до Києва у 882 р., під час якого було поєднано південні та північні східнослов'янські племена. Чим був викликаний цей похід? Чому Олегу відносно легко вдалося посісти київський княжий престол? Визначте основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики князів Олега (882-912) та Ігоря (912-945). Розглядаючи правління княгині Ольги (945-964), слід звернути увагу на запроваджені нею реформи, її зовнішньополітичну діяльність. Князювання сина Ігоря та Ольги Святослава (964-972) позначилось проведенням низки військових походів. Відкидаючи дипломатичні методи ведення зовнішньої політики притаманні Ользі, Святослав надавав перевагу силовим заходам. Вкажіть основні походи здійснені цим князем та їх наслідки для зовнішньо і внутрішньополітичного становища держави.

При вивченні 2-го питання слід зазначити, що піднесення і розквіт Київської Русі припали на правління князів Володимира Великого (980-1015) та Ярослава Мудрого (1019-1054). За часів Володимира Великого в цілому завершився процес збирання слов'янських земель, остаточно було встановлено кордони Київської Русі – найбільшої держави тогочасної Європи. Володимир зміг побудувати досить ефективний апарат державного управління послідовно здійснивши адміністративну, військову, податкову реформи. Що саме вони змінили в державі? Звичайно найбільше значення мала релігійна реформа Володимира, а саме запровадження християнства. З'ясуйте причини цієї реформи, її основні етапи. Чому саме візантійське християнство обрав Володимир в якості державної релігії? Визначте ставлення різних соціальних груп до запровадження християнства. Окремо слід зупинитися на наслідках даної реформи. Яким чином вона вплинула на внутрішнє та міжнародне становище Русі, розвиток культури? Поміркуйте, чи були у цієї реформи негативні наслідки?

Ярослав Мудрий продовжив політику свого попередника спрямовану на укріплення держави, піднесення її міжнародного авторитету. Велику увагу цей князь приділяв розвитку освіти та культури. Наведіть конкретні приклади діяльності Ярослава у цій сфері.

Пригадайте, який внесок цей діяч зробив у законотворчу діяльність? Якими методами князь користувався при проведенні зовнішньої політики? Що таке політика «шлюбної дипломатії»?

Торкаючись питання щодо політичного устрою Київської Русі, слід акцентувати на еволюції цього державного утворення від дружинної форми державності до централізованої, а згодом федеративної монархії. Як ці зміни впливали на розподіл владних повноважень у державі? При характеристиці соціально-економічних відносин зверніть увагу на процес подальшого розшарування суспільства. На які основні соціальні групи розподілялось населення Київської Русі? Визначте механізм їх взаємодії. Яким чином відбувався розвиток сільського господарства, ремесел, торгівлі?

Розглядаючи 3-є питання, зауважте, що після смерті Ярослава Мудрого у Київській державі дедалі помітнішими стали центробіжні тенденції. Окремі князівства починають виходити з-під влади Києва. Остання спроба зупинити ці процеси пов'язана з князюванням Володимира Мономаха (1113-1125). Що вам відомо про його діяльність? Правління цього князя лише призупинило розпад держави але не припинило його. До початку XIII ст. Київської Русі, як єдиної держави, вже фактично не існувало. В чому полягали основні причини розпаду Русі, чи був не відворотнім цей процес? З'ясуйте значення Київської Русі в історії України.

Одними з перших, ще наприкінці XI ст., курс на відокремлення від київського центру обрали Галицьке та Волинське князівства. Які фактори, на вашу думку, сприяли цьому? Згодом ці князівства об'єдналися у єдину Галицько-Волинську державу. Коли саме це сталося та хто відіграв вирішальну роль у процесі об'єднання? Що сприяло зближенню Галичини і Волині? Визначте основні етапи розвитку Галицько-Волинського князівства. З чим пов'язаний тимчасовий занепад та розпад даного державного утворення у 1205-1238 роках? Нове піднесення Галицько-Волинської держави припадає на часи правління Данила Галицького (1238-1264). Окреслить основні напрямки його внутрішньої та зовнішньої політики. Яким чином він побудував свої відносини з Золотою Ордою, країнами Західної Європи? Чому не відбувся спільний хрестовий похід західноєвропейців та Данила Галицького проти ординців? З'ясуйте причини поступового занепаду Галицько-Волинської держави та припинення її існування.

Визначте роль Галицько-Волинського князівства в історії української державності.

При вивченні 4-го питання визначте в якій мірі на розпад східнослов'янської держави вплинув початок у I пол. XIII ст. монголо-татарської навали на руські землі? Принагідно зазначте особливості панування Золотої Орди на колишніх землях Київської Русі, характер її взаємовідносин з князівською владою, церквою, місцевим населенням.

Питання цільових виступів:

1. Теорії виникнення держави у східних слов'ян.
2. Еволюція Київської Русі від дружинної форми державності до централізованої, а згодом федеративної монархії.

Теми рефератів:

1. Питання про давньоруську народність та етногенез українського народу.
2. Трипільська культура.
3. Київ – державний, культурний, торгівельний центр Київської Русі.
4. Дипломатичні відносини перших князів.
5. Князь Святослав – видатний полководець Київської Русі.
6. Історичний портрет Володимира Великого.
7. Історичний портрет Ярослава Мудрого.
8. «Руська правда» як перший юридичний кодекс.
9. Князівські міжусобиці – середньовічна форма політичної боротьби за владу.
10. Київська Русь і монголо-татари: основні аспекти взаємовідносин.
11. Данило Галицький – видатний державний діяч, дипломат, полководець.

Література:

№ 1-13

Тема № 2. Україна за часів польсько-литовської доби, становлення і розвиток українського козацтва, Запорізька Січ

Практичне заняття № 2 Литовсько-польська доба.

Навчальна мета заняття: З'ясувати основні тенденції національно-культурного розвитку українських земель під час литовсько-польської доби. Визначити те, який вплив на нього мало укладання Кревської та Люблінської унії.

Кількість годин: 2 год.

Навчальні питання:

1. Входження українських земель до складу ВКЛ. Зміни у литовській політиці протягом II пол. XIV – I пол. XVI ст.
2. Польська політика в українських землях. Люблінська унія 1569 р.
3. Релігійне протистояння. Берестейська церковна унія 1596 р.
4. Особливості розвитку української культури під час литовсько-польської доби.

Методичні вказівки:

При розгляді 1-го питання слід зазначити, що послабленням Галицько-Волинського князівства у XIV ст. скористалися його сусіди – Литва та Польща, захопивши значний масив українських земель. Литовці, які на межі XII-XIII ст. зуміли створити досить міцну державу, потроху розширювали її межі спочатку за рахунок білоруських земель, а починаючи з 40-х рр. XIV ст. і українських. Першою до складу Литви за часів князя Гедиміна увійшла Волинь. Коли конкретно це сталося? Протягом 50-х – 60-х рр. XIV ст. до ВКЛ було приєднано землі Чернігово-Сіверщини, Київщини, Переяславщини та Поділля. Хто стояв тоді на чолі Литовської держави? Литовське проникнення мало свою специфіку, його інколи ще називають “оксамитовим”. Як ви це розумієте? На яких засадах будувалися відносини литовських князів з руськими, з місцевим населенням? Як вирішувалося мовне, релігійне питання? Чи згодні ви з думкою деяких дослідників, що ВКЛ можна називати Литовсько-Руським князівством?

Ситуацію для українських земель, що перебували у складі Великого князівства Литовського істотно змінило укладання у 1385 р., шляхом династичного шлюбу, Кревської унії між Литвою та Польщею. Які обставини передували цій події? Що саме змінилося в становищі

українців після укладання унії? Чому?

Охарактеризуйте політичний устрій Великого князівства Литовського. Визначте місце руських князівств у державній системі ВКЛ протягом XIV - XVI ст. Чи відбувалися якісь зміни? Якщо так, поясніть їх причини. Яким чином на політичне становище українських земель вплинули реформи князя Вітовта? Чому внаслідок їх погіршились стосунки між литовцями та українцями?

Вивчення 2-го питання слід пов'язати із тим, що паралельно з литовським відбувалося і польське проникнення в українські землі. Першим об'єктом польської експансії стала Галичина, остаточно приєднана до Польщі у 1387 р. Польська політика на українських землях значно відрізнялася від литовської. В чому саме полягали відмінності? Захопивши Галичину, поляки не збиралися зупинятися, бажаючи підкорити собі якомога більше українських земель. Які стани в Польщі були передусім зацікавлені в цьому? Чому? Використовуючи зовнішньополітичні труднощі ВКЛ, Польща регулярно нав'язувала Литві різноманітні унії (Кревську 1385 р., Городельську 1413 р., тощо), що посилювали польську присутність на українських землях.

Остаточного приєднання українських земель Польща досягла після підписання з Литвою у 1569 р. Люблінської унії, внаслідок якої було створено єдину польсько-литовську державу Річ Посполиту. Що змусило литовців піти на цей крок? Як ставилися до підписання унії різні верстви українського населення? Поясніть їх позицію. Визначте наслідки Люблінської унії для українських земель. Зверніть увагу, що деякі дослідники вважають перехід України до складу Речі Посполитої не найгіршим з можливих варіантів, а чи існували інші альтернативи?

У 3-му питанні важливим є зрозуміти, що після поглинання українських земель Польщею, особливої гостроти набула релігійна проблема. Визначте її походження, сутність та прояви. Задля послаблення протиріч на релігійному ґрунті, польська сторона вирішила поєднати західну та східну християнські церкви на українських землях, уклавши між ними унію. З цією метою у 1596 р. було проведено Берестецький церковний собор. Як ставилися до ідеї собору представники українського православного духовництва, інших верств населення? Охарактеризуйте перебіг собору та основні засади Берестецької церковної унії. Чи привело виникнення Греко-Католицької церкви до вирішення релігійної проблеми та прискорення

полонізації українців, як на то сподівалися поляки? Відповідь обґрунтуйте. Яку роль вона відіграла в подальшій історії України? Яким чином змінилося становище православної церкви після укладання унії? Торкаючись релігійного питання в Україні, слід зупинитися на діяльності братств. Що це були за організації, з кого склалися та яку мету перед собою ставили?

Розглядаючи 4-е питання, з'ясуйте, які специфічні умови формування української народності позначилися в період XIV – поч. XVII ст. Що таке секуляризація і в яких формах вона проявилась в українській культурі XVI - XVII ст.? Вплив ідей Ренесансу на розвиток української культури.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Ідея Івана Вишенського щодо створення «царства Божого на землі».
2. Діяльність Івана Федорова.

Теми рефератів:

1. Галицькі землі під владою Польщі (40-і роки XIV – перша половина XVI століття).
2. Особливості політики литовських князів в українських землях до та після Кревської унії 1385 р.
3. Українські міста за Магдебурзьким правом.
4. Литовські статuti: історико-правовий аспект.
5. Відмінності історичного розвитку України та Росії в часи середньовіччя.
6. Основні риси українського побуту в XV – XVI ст.
7. Оцінки Берестейської церковної унії 1596 р. в історичній літературі.
8. Братства та їх роль у суспільно-політичному житті України.
9. Перша хвиля українського православного національного відродження кінця XVI – першої половини XVII ст.
10. Український митрополит П.Могила, його реформаторство.
11. Духовне підґрунтя культури України 14-17 ст.
12. Особливості архітектури України 14-17 ст.
13. Книгодрукування в Україні.
14. Місце та роль Києво-Могилянської академії в історії української

культури.

Література:

№ 1-11

Тема № 3. Козацько-гетьманська держава та її занепад (1648 р. – кінець XVIII ст.)

Практичне заняття № 3 Українські землі у XVI – XVII ст.

Навчальна мета заняття: Визначити причини виникнення українського козацтва та утворення Запорізької Січі. Охарактеризувати боротьбу козаків з турецько-татарською агресією, діяльність гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного. Загострити увагу на значенні Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького. Окремо зупинитися на феномені козацької культури.

Кількість годин: 2 год.

Навчальні питання:

1. Виникнення українського козацтва. Запорізька Січ.
2. Козацько-селянські повстання кінця XVI – I пол. XVII ст.
3. Боротьба козаків з турецько-татарською агресією. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний.
4. Національно-визвольна війна 1648 – 1657 рр.
5. Обряди та звичаї козаків.
6. Феномен козацької культури.

Методичні вказівки:

Розглядаючи 1-е питання про виникнення українського козацтва, зверніть увагу на походження терміну «козак» та його еволюцію у процесі української історії. Одним з головних аспектів цього питання є проблема, пов'язана з причинами виникнення українського козацтва. Проаналізуйте основні теорії походження козацтва, визначте, яка з них, на вашу думку, є найдостовірнішою. Проблемним в історичній літературі є також питання про час виникнення українського козацтва.

Усвідомте різницю між виникненням терміну «козак», виникненням українського козацтва взагалі і заснуванням Запорозької Січі. Яка частина населення подавалася в козаки і чому? Чим пояснити, що у козаки йшов лише деякий відсоток населення? Які риси характеру повинні були бути у козака? Назвіть і прокоментуйте основні умови прийняття в козаки.

Час утворення Запорозької Січі, її устрій. Чому існував саме такий військово-адміністративний устрій на Січі? Чому ця організація козаків так називається? Якими були функції гетьмана, кошового отамана, військового судді, осавула, військового писаря? Як називалися їх клейноди та що це таке? Якою була процедура обиравання кошового отамана? Поясніть, чому другою особою після кошового отамана на Січі був військовий суддя. Чим керувався суддя, призначаючи покарання для запорожців? Якими були ці покарання? Чи була у козаків смертна кара? Висвітліть роль військового писаря у діяльності Запорозької Січі. Чому йому вдавалося відігравати таку значну роль? На які підрозділи поділялося козацьке військо? Хто такі «діді»? Поясніть, які функції виконували військові служителі. Чому їх не обирали? Який орган вважався вищою владою на Січі?

При висвітленні 2-го питання покажіть, у чому були причини козацько-селянських повстань кінця XVI ст.? Назвіть основні події, пов'язані з цими повстаннями. У чому причини їх поразок? Чому після поразки повстання С. Наливайка у 1596 р. майже 30 років повстань не було, хоча причини для них зберігалися? Чим пояснити низку частих козацьких повстань у 1625-1638 рр.? Який характер мали усі ці повстання? Що ви знаєте про їх керівників? Необхідно вияснити, яке значення мали ці повстання для подальшої національно-визвольної боротьби усього українського народу. Наостанок, сформулюйте значення українського козацтва в історії XV-XVII ст. та історії України в цілому.

В середині XVII ст. в українських землях спалахнуло потужне козацько-селянське повстання, що з часом переросло у справжню національно-визвольну війну. Ті докорінні зміни, які вона викликала у соціально-економічних відносинах, геополітичній ситуації в регіоні, дають підстави вважати ці події Національною революцією.

Вивчаючи 3-є питання, важливо чітко окреслити різні аспекти боротьби козацтва проти турецько-татарських та польсько-литовських

загарбників. Розкрийте роль окремих козацьких ватажків та полководців у походах на Крим та Туреччину. Чому саме на ці території були спрямовані рейди козацтва? Особливо виокремте роль Петра Конашевича-Сагайдачного у зміцненні козацтва та його військових перемогах. Розкажіть, на які групи поділялося козацтво. Хто такі «реєстрові козаки», «голота», «дуки», «низові», «городові» козаки?

Починаючи розгляд 4-го питання, передусім треба з'ясувати основні групи причин, що спонукали різні верстви українського населення взятися до зброї, пов'язати їх з тогочасною внутрішньополітичною ситуацією у Речі Посполитій. Наступним кроком буде визначення конкретних передумов, що зробили можливим початок і розгортання масової боротьби українського народу. Тут доцільно звернутися до характеристики постаті Богдана Хмельницького. Як сталося, що довгий час цілком лояльний до польської влади чигиринський сотник, опинився на чолі повсталих мас?

Важливим аспектом розгляду проблеми повинно стати встановлення характеру та рушійних сил Національної революції. Який соціальний стан відігравав головну роль у цих подіях? Чому? З'ясування характеру Національної революції та Визвольної війни можливе за умови визначення тих основних цілей, що ставили перед собою її учасники.

Переходячи до характеристики першого етапу збройної боротьби, слід відзначити, що він відбувався за відчутної переваги козацько-селянського війська, яке здобуло низку блискучих перемог. Де саме було здобуто перемоги військом Богдана Хмельницького? Яку роль в цих перемогах відіграв фактор союзу з Кримським ханством? В чому, на ваш погляд, полягали основні засади успіху українців на першому етапі боротьби? Наприкінці 1648 р., досягнувши етнічних кордонів України, військо Б.Хмельницького досить несподівано припиняє подальші наступальні дії, а гетьман починає мирні переговори з польською стороною. Згодом було укладено українсько-польське перемир'я під Замостям. Наскільки доречним та виправданим був цей крок? Якими міркуваннями керувався Хмельницький, коли приймав відповідне рішення?

На початку 1649 р. більшість українських етнічних територій було звільнено від польсько-шляхетського панування. Яку назву отримали ці землі? Охарактеризуйте адміністративно-територіальний устрій

Козацької держави, її межі, систему політичного управління. Кому належали основні владні повноваження? Зверніть увагу на ті зміни, що сталися у соціально-економічній сфері. Яким чином було вирішено аграрне питання? Чи всі верстви це в повній мірі влаштувало? З'ясуйте, чи існували внутрішні протиріччя у Козацькій державі. Якщо так, чим вони були викликані? Які зміни у соціальній структурі населення української держави відбувалися протягом війни? Проаналізуйте ситуацію в релігійному житті України. Яку позицію зайняло українське православне духовенство щодо Визвольної війни?

Розглядаючи події другого етапу збройної боротьби (1649-1653), треба відзначити, що козацьке військо Хмельницького поступово втрачало стратегічну ініціативу. Чим, на ваш погляд, це було зумовлено? Зупиниться на характеристиці найважливіших подій цього періоду, а саме: битв під Збаражем, Берестечком, Батогом, Жванцем. Порівняйте умови Зборівського та Білоцерківського мирного договорів. Як вони були пов'язані з перебігом бойових дій? Поміркуйте, чому не дивлячись на ненадійність союзницьких відносин з Кримським ханством, Хмельницький саме до нього раз по раз звертався з пропозицією спільних дій? Дайте загальну оцінку співвідношення сил наприкінці 1653 р.

З огляду на вкрай важке становище Гетьманщини, влітку-восени 1653 р. Хмельницький істотно активізує московський вектор своєї зовнішньої політики. В жовтні того ж року Земський собор в Москві приймає рішення: *«Військо Запорозьке з містами і з землями прийняти під государеву високу руку ...»* Які існували альтернативи українсько-російському союзу? Чому все ж таки на Московському царстві в якості союзника, зупинив свій вибір Хмельницький? Стисло охарактеризуйте українсько-російські стосунки у 1648-1653 рр. Виходячи з їх аналізу, з'ясуйте, чому цей союз не виник раніше?

В січні 1654 р. московське посольство прибуло до Переяслава на зустріч з представниками козацької старшини. Як ви гадаєте, чому саме Переяслав, а не Київ було обрано місцем проведення зустрічі? Розкажіть, як відбувалася Переяславська Рада. Особливу увагу зверніть на позицію Богдана Хмельницького. Рішення Переяславської Ради зафіксували перехід Козацької держави під протекторат Московського царства. Конкретні умови перебування України в його складі були визначені Березневими статтями. Охарактеризуйте цей документ. Чи

був виправданим такий крок? Окремо зупинитися на розумінні акту Переяславської Ради українською козацькою елітою та московською верхівкою. В чому полягали головні розбіжності між ними? З'ясуйте оцінки, що надавали Переяславській угоді історики минулого, сучасні українські та російські дослідники. На основі їх аналізу, визначте основні підходи до вирішення цієї проблеми у історичній науці.

Як розгорталися події на завершальному етапі війни та Національної революції? Наскільки ефективним виявився для козацького війська союз з Московським царством? В чому конкретно виявила себе допомога Росії Хмельницькому? У 1656 р. Московське царство укладає з Річчю Посполитою Віленське перемир'я. Чи відповідало це Переяславській угоді та Березневим статтям? Після виходу з війни Москви, український гетьман відчайдушно намагався знайти нових союзників для продовження боротьби. До яких країн звертався Хмельницький? Чому, на ваш погляд, життєздатної коаліції так і не виникло? У вересні 1657 р. Богдан Хмельницький помирає, що стає фактичним завершенням національно-визвольних змагань. Охарактеризувавши його політичну, дипломатичну та військову діяльність, визначте історичну роль цієї особистості. В чому основні причини невдач українців на завершальному етапі боротьби? Підбийте остаточні підсумки Національної революції та Визвольної війни. Чи було досягнуто тих цілей, що ставилися їх учасниками? Яке історичне значення мали події 1648-1657 рр., у контексті українського націо та державотворення?

У 5-му питанні треба з'ясувати, яке місце в українській культурі займає козацтво. Охарактеризуйте українське козацтво як культурний феномен. Сформулюйте вашу особисту думку про роль українського козацтва у формуванні української національної ідентичності. Що з «козацької ідеї» заслуговує, на вашу думку, на збереження, а що є застарілим та гальмує подальший розвиток сучасної української національної ідентичності?

Теми рефератів:

1. Богдан Хмельницький – видатний державний діяч, полководець і дипломат.
2. Формування збройних сил періоду Визвольної війни.

3. Військова тактика Богдана Хмельницького у бойових діях 1648 – 1649 років.
4. Козацтво – головна сила Визвольної війни.
5. Видатні полководці Визвольної війни: М. Кривоніс, Д. Нечай, І. Богун.
6. Кримське ханство в політиці Богдана Хмельницького.
7. Зовнішня політика Богдана Хмельницького.
8. Молдавські походи часів Визвольної війни.
9. Становище України напередодні Переяславської Ради.
10. Порухення Переяславської угоди царським урядом і контрзаходи Богдана Хмельницького.
11. Політичний портрет гетьмана П. Дорошенка.
12. Героїчне і трагічне в постаті І. Сірка.
13. П.Конашевич-Сагайдачний – видатний політичний, державний і військовий діяч.
14. Заняття і побут запорожців.
15. Клейноди Війська Запорізького.
16. Молдовські справи – школа міжнародної політики козаччини.
17. Перші козацькі гетьмани. Дмитро Вишневецький – Байда.
18. Військове мистецтво українських козаків.
19. Козацька педагогіка.

Література:

№1-13

Тема № 4. Українська національно-демократична революція 1917-1920 рр.

Практичне заняття № 4 Україна на початку ХХ ст. та у визвольних змаганнях 1917-1922 рр.

Навчальна мета заняття: Дати оцінку розвитку українських земель на початку ХХ ст. Окремо розглянути вплив на Україну подій Першої російської революції та Першої світової війни, модерністські впливи на українську культуру. Розкрити перебіг подій Української революції 1917-1922 рр. Визначити внесок у розбудову української державності Центральної Ради, Української держави П. Скоропадського, Директорії УНР. Оцінити культурні процеси в

українських землях у 1917 – 1922 рр.

Кількість годин: 2 год.

Навчальні питання:

1. Зміни у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку українських земель на поч. XX ст.
2. Україна в подіях революції 1905 – 1907 рр. Аграрна реформа П. Столипіна
3. Україна в роки Першої світової війни.
4. Українська революція 1917-1922 рр.

Методичні вказівки:

Під час розгляду 1-го питання основну увагу треба зосередити на нових тенденціях у розвитку сільського господарства та промисловості України, викликані перетворенням капіталізму вільної конкуренції у монополістичний капіталізм. Стосовно суспільно-політичного життя, треба підкреслити важливість процесів політизації національного руху, що виявилось у появі політичних партій. Проаналізуйте програмові документи РУП, УСДРП, УНП та інших українських політичних сил початку XX ст.

Встановіть, вивчаючи 2-е питання, яким чином на ситуацію в Україні вплинули події першої російської революції 1905 – 1907 рр. Окремо зупиніться на характеристиці діяльності I-ї та II-ї української думських громад. В чому полягала суть аграрної реформи П. Столипіна? Чому саме в Україні вона мала найбільший успіх?

При вивченні 3-питання визначте, яке місце займала Україна у планах країн Антанти та Троїстого союзу напередодні Першої світової війни? Охарактеризуйте перебіг подій на території України в роки війни? Встановіть позицію представників національного руху, щодо участі українців у війні.

Розглядаючи 4-те питання, необхідно з'ясувати етапи розвитку Української революції та її періодизацію. Слід розглянути події в Російській імперії, зокрема Лютневу революцію та її вплив на Україну, висвітлити особливості процесу створення Української Центральної Ради, її політичну платформу. Особливої уваги потребує розгляд процесів легітимізації Центральної Ради як загальноукраїнського державного органу, скликання Українського національного конгресу та його значення. Необхідно також розглянути питання внутрішньої та

зовнішньої політики Української Центральної Ради.

Визначаючи політичну діяльність Центральної Ради, необхідно розкрити умови прийняття та основні положення I Універсалу, створення Генерального секретаріату (його функції та керівники). Розкриваючи це питання, слід розглянути подальші події української національно-демократичної революції: реакція Тимчасового уряду на діяльність Центральної Ради в Україні; прийняття II Універсалу як компроміс між Центральною Радою та Тимчасовим урядом. Переходячи до розгляду сутності III Універсалу, проголошення Української Народної Республіки. Необхідно також розглянути умови, в яких він був прийнятий, події в Петрограді та повстання у Києві.

Розглядаючи проблему відносин Центральної Ради з Радянською Росією, слід, перш за все, розглянути спроби встановлення влади Рад в Україні: скликання Всеукраїнського з'їзду Рад у Києві та його невдача; з'їзд у Харкові та його наслідки; створення більшовицької Української Народної Республіки та обрання Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦВК). Розкриваючи це питання, слід звернути увагу на подальше розгортання подій, основою яких стала відкрита конфронтація: ультиматум Раднаркому та його сутність; реакція Центральної Ради та її дії; прийняття IV Універсалу Центральної Ради; пошуки зовнішньої допомоги урядом Центральної Ради; Брест-Литовські мирні переговори та їх результат; військові дії більшовиків в Україні; битва під Крутами; вступ військ Німеччини та Австро-Угорщини на територію України; відновлення влади Центральної Ради.

Доречно розглянути кризові явища в уряді УНР, пояснити обставини встановлення в Україні влади гетьмана П. Скоропадського, показати політичні сили, які його підтримували. Розкриваючи діяльність гетьманського уряду, слід показати його діяльність у зовнішній та внутрішній політиці. У рамках останнього необхідно звернути увагу на створення та діяльність гетьманського уряду: проведення реформ урядом П. Скоропадського; робота в галузі культури та освіти; дії по формуванню регулярної армії.

Розкриваючи зовнішньополітичну діяльність гетьмана П. Скоропадського, слід звернути увагу на успіхи у налагодженні дипломатичних відносин з державами. Особливої уваги потребує розгляд діяльності гетьмана по розширенню територіальних меж

України та розповсюдженню на них влади П. Скоропадського.

Прорахунки у внутрішній політиці та зміна зовнішнього фактора призвели до антигетьманського повстання, у результаті чого гетьман П. Скоропадський зрікся влади. Прихід до влади Директорії, відновлення Української Народної Республіки. Розглядаючи діяльність Директорії, слід розкрити її становище та активізацію в цих умовах дій більшовиків, створення УСРР. Висвітлюючи внутрішню діяльність Директорії, необхідно розглянути задекларовані принципи діяльності уряду і результати їх втілення в життя, проаналізувати зовнішню політику Директорії, її успіхи, вади та прорахунки: Акт злуки 22 січня 1919 р., стосунки з Польщею, Варшавська угода, радянська-польська війна та Україна, переговори з Врангелем, Ризький мирний договір.

Питання цільових виступів:

1. Діяльність П. Столипіна.
2. Україна у планах країн Антанти та Троїстого союзу напередодні Першої світової війни.
3. Політична діяльність М. Грушевського на чолі УЦР.
4. Культурні процеси в українських землях у 1917 – 1922 рр.

Теми рефератів:

1. Український національний рух в роки Першої світової війни.
2. Українська Центральна Рада та ідея автономії України.
3. Українські політичні партії. Їх діяльність у 1917-1918 роках.
4. Грушевський М.С. - голова Української Центральної Ради.
5. Політична діяльність В. Винниченка.
6. Політика П. Скоропадського в галузі культури.
7. Соціально-економічна політика Директорії.
8. Західноукраїнська Народна Республіка.
9. Українська культура і нові мистецькі віяння початку ХХ ст.
10. Імпресіонізм в українській літературі.
11. Українські художники-модерністи (Кандинський, Малевич).
12. Особливості українського архітектурного мистецтва (неокласицизм, необароко, модерн, еклектизм).

Література:

№ 1-13

Тема № 5,6. Українські землі в роки Другої світової війни та повоєнний розвиток УРСР.

Практичне заняття № 5, 6 Україна у Другій світовій війні та її повоєнний розвиток.

Навчальна мета заняття: Встановити роль України в роки Другої світової війни. Стан української культури у повоєнний період. Окремо розглянути особливості українського дисидентства та феномену «шестидесятництва».

Кількість годин: 2 год.

Навчальні питання:

1. Друга світова війна та Україна. Повоєнна відбудова.
2. Розвиток УРСР у 1950-х – 80-х рр.
3. Українська радянська культура.

Методичні вказівки:

Розглядаючи 1-е питання, висвітліть наслідки пакту Ріббентропа-Молотова для України, процес приєднання Західної України до УРСР, «радянізацію» західноукраїнських земель. Висвітліть початок радянсько-німецької війни, як вона розгорталася для Червоної армії. У чому були причини поразок радянських військ? Чому не вдалося здійснити «план Барбаросса» за призначеними термінами?

Укажіть періодизацію Другої світової війни. Чому вона поділяється саме на такі періоди? Охарактеризуйте становище на окупованій німецько-нацистськими військами території. Як було розчленовано територію України? У чому виявлялася антигуманність і расизм політики німецьких окупантів?

Необхідно висвітлити основні напрямки Руху Опору в Україні. Які етапи в своєму розвитку пройшов радянський партизанський рух? Чому на першому етапі дії радянських партизан були малоефективними? Назвіть найзначніших командирів українського партизанського руху, охарактеризуйте їх діяльність. Коли і як виникла УПА? Якими були основні методи боротьби, яку застосовувала УПА? У чому були

особливості та складність діяльності ОУН у цей час?

Назвіть основні етапи визволення українських земель від німецько-нацистської окупації. Охарактеризуйте кожен з етапів, проаналізуйте основні битви цього періоду війни. У чому були причини перемоги Червоної Армії? Якими були втрати республіки за роки німецької окупації? Охарактеризуйте становище, що склалося в промисловості та сільському господарстві у перші роки після звільнення. Коли в основному було завершено відбудову народного господарства після війни?

Дайте характеристику становища в Західній Україні у повоєнні роки. Розкажіть про боротьбу ОУН, форми і методи цієї боротьби. Що являла собою операція «Вісла»? Проаналізуйте суть та цілі сталінських депортацій народів у післявоєнні роки.

Під час розгляду 2-го питання стосовно розвитку УРСР у 1950-х – 80-х рр. слід зосередити увагу на таких основних періодах цього етапу, як хрущовська «відлига», доба «застою» та «перебудова». Здобувачі вищої освіти мають з'ясувати основні причини кризи радянської моделі та етапи становлення національного руху.

У наступному 3-му питанні необхідно розглянути головні етапи та тенденції розвитку української культури. Охарактеризуйте основні стилі та напрямки літератури і мистецтва в Україні на початку ХХ ст. Простежте зв'язок між політикою українізації і станом освіти в першій половині ХХ ст. Розгляньте основні літературні течії в Україні та їх представників. Які новаторські риси характерні для театру «Березіль»? Яка з авангардних течій найбільш плідно виявила себе в українському живопису? Проаналізуйте формування ідеологічних засад соціалістичної культури. Тоталітарні режими і культурні процеси у СРСР в 1930-х рр. Що таке «соцреалізм» та які наслідки він мав для духовного життя України? Охарактеризуйте основні тенденції розвитку української культури у другій половині ХХ ст.

Питання цільових виступів:

1. Політика «перебудови» в Україні.
2. Дисидентство у боротьбі за суверенітет України.
3. Проголошення Декларації про суверенітет України.

Теми рефератів:

1. Українське питання напередодні Другої світової війни.
2. Причини невдач Червоної Армії на початку війни в сучасній історичній літературі.
3. Кременчук у період німецької окупації.
4. УПА і польський визвольний рух.
5. Українська інтелігенція та держава в умовах окупаційного режиму.
6. Антифашистська боротьба в Східній Україні.
7. Антифашистський рух у Західній Україні.
8. УПА і радянські партизани.
9. Внесок українського народу в розгром нацистської Німеччини.
10. Наслідки та уроки Другої світової війни.
11. Геополітичні зміни після закінчення війни та українське питання.
12. Операція «Вісла».
13. Голод 1946 – 1947 рр. в Україні.
14. Хрущовська «відлига» в Україні.
15. Особливості політики «перебудови» в УРСР.
16. Чорнобильська катастрофа.
17. Дисидентський рух в Україні.
18. Вплив «шестидесятників» на розвиток української культури.

Література:

№1-13

3. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна література:

1. Багацький В.В. Історія України: Підручник - Київ: Алерга. 2010.
2. Бойко А.Д. Історія України: Підручник — Київ: Академія. 2008.
3. Гісем О.В. Історія України: Підручник — Харків:Ранок. 2010.
4. Греченко В.А., Кушнерук В.А., Режко В.А., Чорний І.В. Історія світової та української культури. – К., 2002. – С.458-462.
5. Греченко В.А., Чорний І.В. Історія світової та української культури: Довідник – К., 2009. – С.403-408.

6. Греченко В.А., Історія України: Модульний курс. – Х., 2009.
7. Литвин В.М. Історія України: Підручник. – К: «Знання». 2006.
8. Нартов В.В. Історія України з давних давен до сьогодення. - Харків: Книжковий клуб. 2006.
9. Рибалка І.К. Історія України: Підручник. – Х: «Основа». 2005.
10. Д.Антонович. Українська культура. К.Либідь, 2003.
11. Л.Є.Лещинський. Українська та зарубіжна культура. К. МОН., 2005.
12. С.О.Черепанов Українська культура. Л. «Світ», 2004.
13. Н.Ярчись, В.Мельник. Лекції з історії світової та вітчизняної культури. Л. «Світ», 2005.
14. Бойко О. Історія України: підручник/Олександр Бойко. – 8 – ме вид., перероб., доповн., Київ: ВЦ " Академія", 2021 -640 стр.

Допоміжна

14. Грушевський М. Історія України: Підручник. – К: «Варта». 2003.
15. Ліщинський Л.Е. Історія України та її державності. – К: «Каравела». 2006.
16. Світлична В.В. Історія України: Підручник. – К: «Каравела». 2006.
17. Сливка Історія України: Підручник. – Л: «Світ». 2003.
18. С.Абрамович. Світова та українська культура. Л. «Світ», 2004 р.
19. В.Бокань, Л.Польовий. Історія української культури. Навчальний посібник. К. МАУП, 2001.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://historians.in.ua/>
2. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. <http://litopys.org.ua/>